

مجتمع هنر و معماری

«پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مهندسی معماری»

طراحی مجموعه سرای هنر در پارک لاله تهران

استاد راهنما:

مهندس محمد حسین مسعودی

استاد مشاور:

دکتر حمید ندیمی

دانشجو:

میثمه اکبرزاده

تابستان ۸۹

Yazd University

Art & Architecture Complex

Architecture Thesis for M.A. Degree

Subject:

Art Home Complex Design

In Laleh park, Tehran

Advisor: Eng. M.Hossein Masoodi

Consultant: Dr. Hamid Nadimi

Student: Meysameh Akbarzadeh

Summer ۲۰۰۹

به نام آن که جان را فکرت آموخت

هنر برتر از گوهر آمد پدید...

"تو در پایان گردش آفرینش، با هنر خویش، بدان را از نیکان بازخواهی شناخت" ...

اوستا

چکیده

این گفتار در آمدی است بر توصیفی مختصر از منزلت مقوله زیبا و مقدس هنر که امروزه در زندگی پر مشغله مردم در حال رنگ باخته است. امری که در گذشته مردم ایران و جهان با تار و پود زندگی هر انسانی عجین بوده است و فضیلتی با شکوه را برای صاحب خود به ارمغان می آورده است. در مجال کوشش شده است تا یادآوری تاثیر زیبایی و تربیتی هنر بر رشد و تعالی انسان‌ها، به خصوص ایرانیان، به عنوان عضوی از زندگی مردم، جایگاه خود را تا حدی باز یابد. در این راستا با بیان تاریخ هنر در جهان و ایران و همچنین کاربرد عملی آن بر زندگی مردم و جنبه های زیبایی و کاربرد آن، کوشش شده است تا حدی ذهن را برای لزوم حضور هنر در زندگی به تامل وادار کند. با تکیه بر این اندوخته های تاریخی انگیزه انتخاب و پرداختن به این موضوع بیان شده است. به این منظور با بررسی های به عمل آمده در این پژوهش بهترین مکان برای سایت طراحی معرفی و مورد مطالعه قرار گرفته است. در ادامه نمونه های مشابه داخلی و یک نمونه خارجی اهمیت دادن به هنر و هنرمند بیان شده است که برای استفاده عملی مفید فایده خواهد بود. با بررسی این عوامل با شناخت ویژگی ها خاص سایت که از نظر فرهنگی در شهر حائز اهمیت است، طراحی با الهام از فضاهای تاثیر گذار در معماری ایران، آغاز شد.

امید است این مجموعه که شامل فضاهای متنوعی برای عوت از هنرمندان و استادکاران ایرانی است، پیشنهاد مناسبی برای آفرینش فضائی جهت فراهم آوردن امکان رویارویی مستقیم مردم عامی و هنرمندان باشد و هنر ایرانی از این انزوای اجتماعی خارج شود و تا حدی به آغوش زندگی ایرانیان بازگردد و احترام و جایگاه خود را باز یابد.

بیان این نکته ضروری است که ذات هنردوست ایرانیان تنها به یادآوری جمال شناسی هنر نیازمند است و احتیاج به حرف تازه در زمینه هنر برای مردم ایران نیست. هدف از طراحی این مجموعه یاد آوری این زیبایی کم‌رنگ شده و تاثیر عمیق آن بر جسم و روح آدمی است.

مقدمه

نمی توان از جنبه های روحی و جسمی انسان به عنوان موجودی تمام عیار سخن گفت و نیاز او را به زیبایی نادیده گرفت. همین نیاز او به زیبا بودن و زیبا ساختن منشاء آفرینش هنر است. هنری که بر هر شیء و رفتار و سخن و کلمه ای مهر زیبایی و برتری می نهاد و سازنده خود را فرد صاحب کمال و منزلت معرفی می کرد. در دنیای قدیم که بیشتر حرکت انسان ها فارغ از هر قوم و صنف و طبقه اجتماعی که بودند، کاملا الهی و رو به کمال حقیقت جویانه الهی بود، زیبایی نیز به عنوان جلوه ای از حقیقت بود و انسان نیز می کوشید خود را به این فضیلت حقیقی نیز مجهز کند. از این رو مقوله هنر به عنوان یکی از اصلی ترین ابزار های زندگی اجتماعی و فردی او جلوه گر بود. انسان گذشته آن چنان در هنر غرق بوده است که آن را به عنوان مقوله ای جدا از زندگی نمی انگاشته است.

به مرور زمان با پیشرفت علم و تکنولوژی و تخصصی تر شدن فعالیت ها، دیگر فرصت آن نمی شد تا هر کسی به آفرینش هنر در امور روزمره خود بپردازد و مردم حاضر شده بودند با پرداخت هزینه ای بالاتر یک محصول زیبای هنری را خریداری کنند. به تدریج همین امر هم در زندگی مردم رنگ باخت و هنر به انزوای تاریخی کشانده شد و هنرمندان در گوشه ای برای خود به آفرینش هنر دست می زدند.

در این فرصت کوشش شده است تا با مطالعه جایگاه هنر در گذشته و اثر تربیتی و کمال طلبانه هنر بر روح و جسم انسان، اثرات زیان بار فقدان این عنصر مهم در زندگی بازشناخته شود و انگیزه ای برای کشاندن هنر و هنرمند به عرصه های اجتماعی فراهم شود.

در این بین هنر سرشار از ذوق و پرتوان معماری، نقش اصلی را بر عهده دارد. به این شکل که در دنیای امروز نیز می توان با کمک معماری، فضائی را فراهم کرد تا عرصه رویارویی چهره به چهره مردم کوچه و بازار با هنرمندان جامعه خود باشد و جریان شکل گرفتن یک اثر هنری و زحمت جانانه یک هنرمند روح و جان مردمان را با خود همراه کند تا علاقه مندی ذاتی مردم به هنر بار دیگر نمایان شود و خود به دست خود به اعتلای هنر سرزمین خود همت گمارند.

طراحی مجموعه سرای هنر در شهر تهران، پیشنهادی است برای یادآوری ذات زیبایی خواه ایرانیان که خود و نیاکانشان هر کدام به فعالیتی می پرداختند که هنرنمایی و خلاقیت هنری جزء لاینفک آن بوده است. جایی که مردم بتوانند با هنرمندان جامعه خود مرتبط باشند و یا از محصولات هنری مورد علاقه شان، استفاده کنند و یا خود به یادگیری و انجام فعالیت هنری مشغول شوند.

طرح مسئله

کاوش هایی که قدیمی ترین تمدن های ایرانیان صورت گرفته است، کهن ترین شهرهای ساخته دست ایرانیان و اسباب اثاثیه آنها در یک مورد خاص شباهت داشته اند. و آن تمایل سازندگان آنها به "زیبا ساختن بوده است. همان انگیزه ای که هنر را در نزد ایرانیان ارجمند ساخته است و به عنوان یک فضیلت در بین آنان رواج داشته است. نمی توان فعالیتی الیت های ایرانیان را توصیف کرد و صفت زیبا یا هنرمندانه را در مورد آن به کار نبرد. چرا که این یک ایده ایدئولوژی زندگی برای ایرانیان به حساب می آمده است که هر چیز را زیبا بیافریند. در ظروفشان، در لباس هایشان، در ابزار کارشان، در فرش زیر پایشان، در سقف و کف و در و پنجره خانه و مدرسه و مسجد و کوشک و بازارشان، در کلام و خط و نقششان، همه و همه خود نمایی نبوده است که "هنرنمایی" جاودانه جلوه می کرده است. این هنر، نه تنها چشم سر که جان آنان را نوازش می داده است و اعتقاد آنان بر این که چشم حرمت دارد و باید آنرا ببیند که شان اوست، زندگی شان را غرق در زیبایی می کرده است و هنرمند جایگاهی والا داشته است.

اما امروزه به دلایل خاص تاریخی، هنر و هنرمند از جایگاه شایسته خود در جامعه امروزی برخوردار نیست و بسیاری از هنر های سنتی ایرانی رو به فراموشی می روند و استادکاران در انزوا به سر می روند. فارغ از این مسئله باید گفت که انسان به زیبایی و ذات هنر محتاج است و بدون هنر نمی توان زندگی کرد. هویت هر کشوری بسته به فرهنگ و هنر آن است و بدون آن در جهان حرفی برای گفتن ندارد.

به این سبب، برای موضوع رساله کارشناسی ارشد، پرداختن به مسئله کم رنگ شدن حضور همه جانبه هنر در زندگی مردم ایران انتخاب شده است که در نهایت به پیشنهادی برای طراحی فضائی می انجامد که در آن، هنر و هنرمند با حضور در بین مردم به یادآوری گرایش درونی ایرانیان به زیبایی و هنر بپردازد.

برای نیل به چنین هدفی بایستی سوال های زیر را بررسی کرد:

۱- چگونه می توان به فضایی معنادار که آکنده از روح جمال هنر است، دست یافت؟ فضایی که مراتب روحانی و انسانی هنرمند و مردم را در جسم معماری جلوه گر سازد و به معنای حقیقی گرایش به زیبایی حقیقی دست یافت؟

۲- چگونه ممکن است بتوان با درآمیختن مفاهیم امروزی هنر با مبانی حکمی جمال شناسی اعتقادی ایرانیان، فضائی طراحی کرد که مردمان امروز را از هر قشری به این مکان جلب کرد؟

۳- با توجه به جنبه اجتماعی هنر، چه جذابیت هایی باید در محدوده ایجاد گردد تا مخاطبین این مجموعه، با اجباری خودخواسته به آن مراجعه کنند؟

۴- چگونه می توان در شهری مانند تهران محدوده ای را شناسائی کرد که برای این فعالیت مناسب باشد؟

۵- آیا محدوده مورد نظر، ظرفیت پذیرش چنین کاربری را در سطح ملی دارد؟

۶- چگونه می توان فضائی را ایجاد کرد تا با حفظ آرامش هنرمندان برای انجام فعالیت هنریشان، از مردم استقبال کرد؟

۷- چه عوامل و معیارهایی می توانند به عنوان ارزش های طراحی متاثر از بافت شهری، دسترسی ها و همجواری ها در محدوده به شمار آیند؟

۸- چگونه می توان فضایی گسترده در این سطح با چنین کاربری پر مخاطبی ایجاد کرد به نحوی که نسبت به کاربری های مهم هم جوار نا متناسب جلوه نکند؟

۹- فضای مورد نظر که در زمان امروز تهران طراحی و ساخته می شود، چگونه با هنر های سنتی و کهن ایرانی ارتباط برقرار می کند و تناسبی جذاب را برای مردم و هنرمندان ایجاد می کند؟

فرضیه تحقیق

۱- با توجه به این اصل که شهر تهران یکی از بزرگترین مراکز فرهنگی و اجتماعی در ایران و جهان اسلام است و این مطلب که آموزش فعالیت های هنری تا حدی مهجور مانده است، در نظر گرفتن این مجموعه در مرکز علمی و فرهنگی و سازمانی شهر تهران، مناسب به نظر می رسد.

۲- بسیاری از استادکاران رشته های مختلف هنری در طول عمر هنری خود به مراتب انسانی والائی نیز دست پیدا کرده اند و آثاری جاودانه را خلق کرده اند. فراهم آوردن فرصتی برای دعوت آنان به اجتماع مردم و برقراری ارتباطی دوسویه با مردم و هنرمندان دیگر، مجال معرفی هنرشان در سطحی وسیع تر است.

۳- با توجه به این که فضای طراحی در همسایگی بسیاری از آثار هنر و معماری تهران قرار دارد، توجه به معماری موضوع و توسعه آن به عنوان فضایی آموزشی، می توان این آثار را نیز بیشتر مورد توجه قرار دهد.

۵- بوستان لاله با فضائی آرام و سبز، کیفیتی بالاتر از یک فضای شهری صرف را برای این مجموعه هنری فراهم می آورد و جنبه تفریح گاهی فضا را نیز تامین می کند.

۶- استفاده از تکنولوژی روز در ساخت و ساز می تواند با مفاهیم و فضاهای تاثیر گذار معماری سنتی ایران همراه شود و مجموعه را جذاب تر کند.

۷- عرضه محصولات هنری در این فضا، غیر از اشاعه توجه به هنر و هنرمند، گردش اقتصادی متعادلی را در این مجموعه حاصل می کند.

۸- فاصله کم این محدوده با بسیاری از مراکز علمی، آموزش، سازمانی و ... زمینه حضور بسیاری از اقشار مردم را به این مجموعه فراهم می آورد.

روش تحقیق

در این موضوع خاص، در گام اول تحقیق به لحاظ جلوگیری از خطا در برخورد با موضوع، مفاهیم وابسته به موضوع، به عنوان سابقه تاریخی مقوله هنر، تشخیص داده شده است. هویت، توسعه هر کدام از مفاهیم مختص به هنر، از طریق بیان ویژگی های آن مفهوم، ممکن خواهد بود. توصیف ساختار آن، چگونگی پیدایش آن، (کل و نوع) از طریق قرار دادن عناصر و ترکیب آن ها با یکدیگر (کل و جزء) تحلیل و تفسیر شده است.

از ملاک های ارزش یابی این مفاهیم، سودمندی و ثمر بخشی، اهمیت و اعتبار، ثبات درونی و از همه مهم تر ارتباط هر مفهوم با مفاهیم دیگر در عرصه تاریخی هنر و کاربرد آن در زندگی مردم ایران و معماری به عنوان یک هنر زیبا و با هویت، بررسی شده است.

این مفاهیم در خدمت ابعاد نظریه ای تحقیق جهت همبستگی و وابستگی بین مفاهیم با زمان و مکان انجام و شکل می گیرد و بر پایه این کلیات جایگاه اجزاء روشن می شود. در حقیقت در این قسمت نسبت بین مفاهیم در قالب نظریه با زمان و مکان و موضوعات دانش معماری و شهر سازی تبیین و نقد خواهد شد. فرق عمده در این موضوع آن است که روند پدیدار شناسانه، غیر از گستره وسیع معماری در بحث هنر و فعالیت های هنری و حضور هنرمند در عرصه های اجتماعی، نیز اهمیت می یابد که به گسترده گی ابعاد کار می انجامد.

به لحاظ دست یابی به پوشش کامل و نیل به هدف موضوع مورد نظر و کاربردی نمودن آن، بررسی تجارب ایران و جهانی به روش زبان الگویی مطرح و توصیف و تحلیل خواهد شد. در این بررسی ها سعی می شود نمونه های مطرح مورد مطالعه قرار گیرند.

در همین حین بررسی های تاریخی، محیطی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی بر پایه اطلاعات موجود در کتب و گزارشات موردی و استفاده از تحقیقات محلی، انجام خواهد پذیرفت.

در ادامه فرآیند پژوهش و در سطحی دیگر، با توجه به تمام موارد فوق و نتایج حاصل از آن مبانی نظری مطرح و از این دریچه اهداف، اصول و معیارهای طراحی تدوین می گردد.

در گام نهائی انگاره برخورد با فضا که در مبانی نظری مطرح شده و تلفیق با ارزیابی شرایط ویژه (مکان و زمان) با رعایت اصول و معیارهای برنامه ریزی فیزیکی تدوین و در نهایت با ارائه

گزینه ها و ایده های کلی و انتخاب گزینه بهتر به طراحی مجموعه و معماری بخشی از این مجموعه منجر خواهد شد.

فهرست

۱	چکیده.....
۲	مقدمه.....
۳	طرح مسئله.....
۴	فرضیه تحقیق.....
۵	روش تحقیق.....

فصل اول (چرایی انتخاب موضوع)

۶	مقدمه فصل.....
---	----------------

۱-۱ - بخش اول (دلایل نیاز به هنر در زندگی انسان)

۷	مقدمه.....
۷	۱-۱-۱- نیاز درونی انسان به هنر.....
۸	۱-۱-۲- روان‌شناسی هنرمند.....
۱۴	۱-۱-۳- نیاز به هنر برای حضور در جامعه جهانی.....
۱۴	۱-۲-۲- نتیجه‌گیری.....

۲-۱ - بخش دوم (دلایل رنگ باختن هنر در جوامع)

۱۵	مقدمه.....
۱۵	۱-۲-۱- کم‌رنگ شدن هنر در زندگی مردم.....

- ۱۶-۲-۲-۱- مبادی فکری رویکرد مدرن به هنر.....
- ۱۷-۳-۲-۱- نتیجه گیری.....
- ۱۸-۳-۱- بخش سوم (هدف از انتخاب موضوع طرح).....
- ۲۱- نتیجه گیری فصل.....

فصل دوم (جایگاه هنر در نزد ایرانیان)

- ۲۲- مقدمه فصل.....

۱-۲- بخش اول (مفهوم هنر در گذشته)

- ۲۳- مقدمه.....
- ۲۴-۱-۱-۱- واژه هنرمند به چه کسی اطلاق می شد؟.....
- ۲۵-۲-۱-۲- نتیجه گیری.....

۲-۲- بخش دوم (وجوه متفاوت هنر در فعالیت ها و زندگی)

- ۲۵- مقدمه.....
- ۲۵-۱-۲-۲- سفال گری و سرامیک سازی.....
- ۲۸-۲-۲-۲- هنر فرش بافی.....
- ۲۹-۳-۲-۲- هنر رنگ رزی.....
- ۳۱-۴-۲-۲- پوشش خاص مردم.....
- ۳۳-۵-۲-۲- ابزار و وسائل جنگی.....
- ۳۵-۶-۲-۲- قلم زنی.....
- ۳۶-۷-۲-۲- میناکاری.....
- ۳۸-۸-۲-۲- ساخت زیور آلات.....

۹-۲-۲- هنرهای چوبی

۳۹.....۱-۹-۲-۲ خاتم کاری

۴۰.....۲-۹-۲-۲ منبت کاری

۴۲.....۳-۹-۲-۲ معرق روی چوب

۴۳.....۱۰-۲-۲ شیشه گری

۴۴.....۱۱-۲-۲ خوش نویسی

۴۵.....۱۱-۲-۲ نگارگری

۴۶.....۱۲-۲-۲ موسیقی و آواز ایرانی

۱۳-۲-۲ هنر های جمعی

۴۸.....۱-۱۳-۲-۲ تعزیه خانی

۴۹.....۲-۱۳-۲-۱ نقالی و شاهنامه خانی

۵۰.....۳-۱۳-۲-۲ رقص های محلی

۵۰.....۱۴-۲-۲ معماری

۵۲.....۱-۴-۱-۲-۲ مسجد

۵۴.....۲-۱۴-۲-۲ مدرسه

۵۴.....۳-۱۳-۲-۲ زیارتگاه ها

۵۶.....۴-۱۴-۲-۲ پل ها

۵۶.....۵-۱۴-۲-۲ خانه های ایرانی

۵۷.....۶-۱۴-۲-۲ باغ ها

۵۸.....۷-۱۴-۲-۲ مناره و ستون و بادگیر

۵۸.....۸-۱۴-۲-۲ بازار

۵۹.....۹-۱۴-۲-۲ حمام

۶۱..... نتیجه گیری فصل

فصل سوم (تاریخ هنر جهان)

• مقدمه فصل.....۶۲

۳-۱- بخش اول (مفهوم هنر)

مقدمه.....۶۳

تعریف و خاستگاه هنر.....۶۳

دسته بندی هنرها.....۶۵

طبقه بندی هنرها از دیدگاه دانشمندان.....۶۷

تقسیم بندی هنرها از لحاظ شکل و کاربرد.....۶۸

نتیجه گیری.....۶۹

۳-۱- بخش دوم (تاریخچه هنر)

مقدمه.....۶۹

۳-۲-۱- مبانی تاریخی هنر

۳-۲-۱-۱- سبک.....۷۰

۳-۲-۱-۲- پیکرنگاری.....۷۴

۳-۲-۱-۳- زمینه تاریخی.....۷۴

۳-۲-۱-۴- نتیجه گیری.....۷۵

۳-۳- بخش سوم (هنر و اقتصاد).....۷۵

۳-۴- بخش چهارم (ارتباط هنرها با یکدیگر)

- مقدمه..... ۷۸
- ۳-۴-۱- تجزیه و تحلیل هنرها و ارتباط آنها با هم‌دیگر..... ۷۸
- ۳-۴-۱-۱- شکل..... ۸۲
- ۳-۴-۱-۲- تکرار عینی..... ۸۴
- ۳-۴-۱-۳- تکرار گسترده..... ۸۹
- ۳-۴-۱-۴- تعادل و وحدت..... ۹۰
- ۳-۴-۱-۵- تضاد..... ۹۱
- ۳-۴-۱-۶- فرم و طرح صفحه..... ۹۳
- ۳-۴-۱-۷- اصول طرح..... ۹۵
- ۳-۴-۱-۸- بافت..... ۹۶
- ۳-۴-۱-۹- حرکت..... ۹۸
- ۳-۴-۲- نتیجه گیری..... ۱۰۰
- نتیجه گیری فصل..... ۱۰۱

فصل چهارم (بررسی ویژگی های مکانی طرح)

- مقدمه فصل..... ۱۰۲

۴-۱- بخش اول (شهر تهران)

- ۴-۱-۱- بررسی روند ۲۰۰ ساله توسعه و گسترش شهر تهران..... ۱۰۳

- ۱-۱-۲- سیمای طبیعی و جغرافیایی بستر تهران.....۱۰۴
- ۱-۲-۱-۴- عوارض طبیعی شهر تهران.....۱۰۴
- ۲-۲-۱-۴- زمین شناسی و مقاومت خاک.....۱۰۴
- ۳-۲-۱-۴- لرزه شناسی.....۱۰۵

۲-۴- بخش دوم (چرائی انتخاب سایت برای طرح مورد نظر)

- مقدمه.....۱۰۶
- ۱-۲-۴- مکان یابی طرح.....۱۰۷
- ۲-۲-۴- چگونگی موقعیت پارک لاله.....۱۰۸
- ۳-۲-۴- مکان یابی طرح.....۱۰۹
- ۱-۳-۲-۴- توان های طبیعی.....۱۰۹
- ۲-۳-۲-۴- توان های شهری.....۱۰۹
- ۳-۳-۲-۴- توان های چشم انداز.....۱۰۹
- ۴-۳-۲-۴- توان های دسترسی و حرکتی.....۱۱۱
- ۴-۲-۴- نتیجه گیری.....۱۱۱

۳-۴- بخش سوم (معرفی سایت)

- ۱-۳-۴- بررسی کالبدی سایت.....۱۱۲
- ۲-۳-۴- ویژگی های ارتباطی و ترافیکی در خیابان کارگر.....۱۱۴
- ۳-۳-۴- ویژگی های فضایی و منظر در خیابان کارگر.....۱۱۵
- ۴-۳-۴- موقعیت، دسترسی و راه های مجاور اراضی طرح.....۱۱۵
- ۵-۳-۴- معرفی کاربری های هم جوار.....۱۱۷
- نتیجه گیری فصل.....۱۱۹

فصل پنجم (نگاهی به نمونه های مشابه)

• مقدمه فصل.....۱۲۰

۵-۱- بخش اول (نمونه های مشابه داخلی)

۵-۱-۱- خانه هنرمندان.....۱۲۱

۵-۱-۲- فرهنگسرای نیاوران.....۱۳۱

۵-۱-۳- نتیجه گیری.....۱۳۷

۵-۲- بخش دوم (معرفی نمونه مشابه خارجی)

مقدمه.....۱۳۹

۵-۲-۱- تپه Montmartre، شهر هنرمندان، پاریس.....۱۳۹

۵-۲-۲- نتیجه گیری.....۱۴۵

• نتیجه گیری فصل.....۱۴۶

فصل ششم (روند طراحی)

• مقدمه فصل.....۱۴۷

۶-۱- بخش اول (جای گیری مجموعه در سایت)

مقدمه.....۱۴۸

۶-۱-۱- تاثیرپذیری از هندسه سایت.....۱۴۹

۶-۱-۲- دسترسی های مجموعه.....۱۴۹

۶-۱-۳- تقسیم بندی سایت برای جایگیری هندسی کاربری ها.....۱۵۰

۶-۱-۴- تقسیم بندی مجموعه با توجه به کانسپت.....۱۵۲

۶-۱-۵- بهره گیری از عناصر معماری ایرانی در مجموعه.....۱۵۷

۱۵۹.....۶-۱-۶- ارتباط احجام و کاربری ها.....

۱۵۹.....۶-۱-۷- گردش در مجموعه.....

۱۶۰.....• نتیجه گیری فصل.....

۱۶۱ ..... فهرست منابع و مواخذ.....

فهرست تصاویر

فصل اول

تصویر (۱)، تمایل مردم به هنر و هنرمندان در موزه هنرهای معاصر..... ۸

فصل دوم

- تصویر (۲)، ظروف سفالی، خاک به عنوان عناصر مقدس در دست مردم..... ۲۳
- تصویر (۳)، ظروف سفالی با نقوشی از طبیعت..... ۲۶
- تصویر (۴)، ظرف کاشی لعابدار..... ۲۷
- تصویر (۵)، استادکار، در حال طراحی کاشی..... ۲۸
- تصاویر (۶) و (۷)، زنان و مردان بافنده روستائی..... ۲۹
- تصویر (۸)، زنان عشایر ایرانی در حال آماده کردن نخ برای فرش و گلیم بافی..... ۲۹
- تصویر (۹)، روسری های رنگ و نقش بندی شده ترکمنی..... ۳۰
- تصویر (۱۰)، لباس های زنان هنرمند عشایر..... ۳۰
- تصاویر (۱۱) و (۱۲)، لباس زنان عشایر لرستان و فارس..... ۳۱
- تصویر (۱۳)، نقاب روبند زنان جنوب ایران..... ۳۱
- تصویر (۱۴)، لباس مردان عشایر فارس..... ۳۱
- تصاویر (۱۵) و (۱۶)، لباس زنان و مردان دربار هخامنشی..... ۳۲
- تصاویر (۱۷) و (۱۸)، لباس درباریان لطفعلی خان زند..... ۳۲
- تصاویر (۱۹) و (۲۰)، پوشش طلاب و اهل فضل قبل از مشروطه..... ۳۳
- تصاویر (۲۱) و (۲۲)، شمشیر های آذین شده به طلا..... ۳۴
- تصاویر (۲۳) و (۲۴)، تن پوش های جنگی..... ۳۴